

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 234

מסכת מנחות מ"א-מ"ז

בס"ד, כ"א חשוון תשס"ד

- ♦ מאמציו של האדמו"ר מראדזין זצ"ל
- ♦ ים התיכון נקרא גם ים המלח
- ♦ טעות בתפילות המוספים
- ♦ חג הסוכות, מועד לטעויות
- ♦ אמירת "על הניסים" באמצע הקיץ

השבוע בגליון

♦ לאן נעלם החילזון

♦ בדיקת תפילין משומשות

- ♦ עדותו של היעב"ץ
- ♦ חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום
- ♦ כשהחתם סופר חישוב מליוני זהובים
- ♦ חלזון התכלת - החיפוש, הפולמוס והחלזונות החדשים

דבר העורך

מתנת היובל

פיסות הקרטון הבלויות היו מפורזות על פני השולחן ללא סדר. מידי פעם התרומם ישיש נמרץ מפית החדר, שלף ריבועי קרטון נוספים מן הארגזים המאובקים ושקע שנית בכורסתו, כשארשת שביעות רצון על פניו. היו אלה אלבומי החתונה שלו שהתקיימה לפני שישים שנה. אח, אלה היו ימים. הוא שפף את רקותיו במרץ מתוך הרגל ישן. קולות החיכוך של עור ידיו היבש בקרקפתו, הבריתו זוג יונים מאדן החלון, ואילו הוא עצם את עיניו ונוכח באמרה חכמה ששמע פעם: "הדברים אינם כפי שהיו בימים הטובים ההם, ומעולם גם לא יהיו". היא עדיין לצידו. רבקה. אשת חיל. מעולם לא באה בטרוניה. לאחרונה הבחין כי היא ממעטת שוחח, למרות שהצטיינה במאגר זכרונות בלתי נדלה ובפנאי די והותר כדי לארגנו לסיפורים בהמשכים. אפשר, הרחרר לעצמו, כבר מלאה את סאתה. בכל זאת, שמונים ואחת שנות דיבורים, לאו מילתא זוטרתא היא. הוא הביט סביבו, על ביתם ועל התינוק. אי אפשר לומר שיש להם היום בערוב ימיהם את כל אשר חלמו בצעירותם שיהיה להם בוקותם. אך גם אי אפשר לומר שחסר להם דבר מה שהם חפצים בו כהיום הזה. הם התחתנו שם, עלו לכאן, חרשו, סללו, בנו, גידלו, חיתנו וורו נחת. חוט דקיק, כמעט סמוי, של אכזבה, היה תלוי בחלל הבית לאורך שנותיהם. שישים שנה הם ביחד ומעולם לא קנה לה מתנה, אפילו לא תשורה קטנה. הוא פשוט לא היה מסוגל. מידת הקמצנות קטנה שבייתה בנפשו. הוא ידע שזה לא בסדר, היא הבינה שזה קשה לו. השלימו אחד את השני. עתה הגיע לכלל החלטה. החיים אוזלים. גם הרופא אמר לו כי אל לו לחשוש מנטילת תרופות שונות לתופעות לוואי, כחמש שנים לאחר נטילתו. "ידיה לצרה בשעתה", אמר הרופא בסבר פנים יפות וזיק שובב שהחליח בעינו לא נעלם ממבטו הבורח של הפצינט. יש, אפוא, לקנות מתנה לרבקה. אבל הוא לא היה מסוגל. קמצן. ככל שהיפך במחשבתו אודות המתנה שאולי ירכוש עבורה, נעשה בשור חידודין חידודין, עד שהגיע לכלל החלטה כי יקנה לה מתנה שגם הוא יוכל ליהנות ממנה! "קמצן אבל חכם", טפח לעצמו על הברך בסיפוק, וקם ללקט את

דף מב/ב תפילין יש להם בדיקה

בדיקת תפילין משומשות

רבים וגם טובים נוהגים מעת לעת למסור את התפילין שברשותם לבדיקת מומחה, ומנהג אנשי מעשה לבדוק את התפילין בחודש אלול ("מטה אפרים" סי' תקפ"א סעי' י', קיצור שלחן ערוך סי' קכ"ח סעי' ג').

פעמיים בשבע שנים: בעלי התוספות בסוגייתנו (ד"ה "תפילין יש להן בדיקה") מביאים, כי נחלקו תנאים בדבר. יש הסוברים, כי תפילין צריכים בדיקה כל שנים עשר חודש, ויש הסוברים כי תפילין אינם צריכים בדיקה. בעלי התוספות מציינים, כי להלכה אין צריך לבדוק, ומכל מקום כתב בעל השימושא רבא, כי ראוי לבדוק פעמיים בכל שבע שנים. ה"שולחן ערוך" (או"ח סי' ל"ט סעי' י') פוסק: "תפילין שהוחזקו בכשרות, אינם צריכים בדיקה לעולם. ואם אינו מניחן אלא לפרקים, צריכים בדיקה פעמים בשבוע", היינו: פעמיים בכל שבע שנים.

עדותו של היעב"ץ: ברם, אחרונים רבים כותבים, וכן פסק ה"משנה ברורה" (סי' ל"ט סי"ק כ"ו), כי גם תפילין שהוחזקו בכשרות "נכון לבדוק, מפני שמתקלקלן מפני הזיעה", ויש לחשוש למחיקת אותיות שבפרשיות (עיי' "כנסת הגדולה" או"ח שם בהגהות הטור, והובאו דבריו במגן אברהם שם סי"ק י"ד, "משנה ברורה" סי"ק כ"ו, וב"קול יעקב" סי"ק ל"ח). הדברים הובעו בצורה חריפה יותר ב"ברוך שאמר" (בהקדמה לתיקון תפילין אות ג', מובא ב"אליהו רבה" שם סי"ק ו') שחובר על ידי אחד הראשונים ובו נכתב, כי בעוונותינו הרבים אין נוהגים לבדוק את התפילין ונמצא שיושבים כמעט כל ימיהם בלא תפילין, שכן, תפילין רבים נראים שלמים מבחוץ ותוכם בלה מחמת הזיעה והלחות. מעניין לציין, כי היעב"ץ ("מור וקיעה") מעיד על עצמו, כי פעם אחת בדק את תפיליו והיו כשרים, ולאחר שלש שנים שב ובדק ומצאם פסולים, "ואמרתי כמה גדולים דברי חכמים שאמרו לבדוק פעמיים בשבוע" (ראה עוד מהר"ש אבוהב בספר הזכרונות ז"ל, "תפארת שמואל" על הרא"ש ה' תפילין סי' י"ז, "ערוך השלחן" או"ח סו"ס ל"ט, ו"פרי מגדים" שם אשל אברהם סי"ק ט"ו).

בשם הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל נמסר ("הליכות שלמה" פ"ד סעי' ל"ו), כי בימינו מצויים תפילין שעשויים בקפידה ובהידור, ואין חשש שיתקלקלו מאחר שעבוד הקלף וייצור הדיו משובחים יותר, מה גם שהבתים נעשים מעור בהמה גסה, שהוא עור עבה ומוצק המונע את חדירת הזיעה, ואדרבה, יש חשש לקלקול התפילין על ידי פתיחתם, והוצאת הפרשיות והחזרתם, ולפיכך, אין המנהג לבדוק (ראה גם ב"אורחות רבינו" הנהגת החזו"א והקה"י ח"א עמ' מ"ו, ראה עוד "מלאכת שמים" כלל כ"ב). כמובן, שהנידון אינו קיים כאשר התעורר חשש על כשרות התפילין, כגון, אם נפלו למים (מג"א שם), או ששהו בשמש או במקום חם ("יריעות שלמה" שם סעיף ז' ו"משנת הסופר" פרק כ"ד סי"ק ג').

לעילוי נשמת

הר"ר אפרים סגל ז"ל

ב"ר יצחק מאיר ז"ל נלב"ע כ"ז מרחשון תשל"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו עז"ר הר"ר מנחם סגל שיחי' - תל אביב

לעילוי נשמת

מרת דבורה קאופמן ע"ה

ב"ר יששכר אליהו ז"ל נלב"ע כ"ט חשוון תש"ן

ומרת עליזה פלס ע"ה

ב"ר שמחה (סאלט) ז"ל נלב"ע כ"ו חשוון תשל"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחו ע"י ידידיו עז"ר הר"ר ערן פלס ומשפ' שיחי-בני ברק

לעילוי נשמת

מרת טובה בורנשטיין ע"ה ב"ר משה אליעזר ז"ל

נלב"ע כ' חשוון תשנ"ב ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחה ע"י חתנה ובתה הר"ר יעקב בר וזוג' מרת רינה שיחי - סביון

נשמת אדם

נר ה'

חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום

ב"שולחן ערוך" (או"ח סי' מ"ז סעי' ג') נפסק: "חייב אדם לברך בכל יום מאה ברכות לפחות", ומקורה של הלכה זו בגמרתנו: "תניא היה רבי מאיר אומר חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך". רש"י (ד"ה "מה ה' אלקיך") מפרש, שדורשים את הפסוק (דברים ח"ב) "מה ה' אלקיך שואל מעמך" כתוב "מאה". ה"ק"ר אורה" מבאר זאת, שמאחר שבפסוק זה אנו נתבעים לראות את הקב"ה, עלינו להשתמש בברכות אשר בסגולתם ובכוחם להביאנו לידי יראת שמים.

מדוע דווקא מאה ברכות? ה"ק"ר אורה" מסביר זאת, על פי מה שאמרו חז"ל (חגיגה ט"ב), "אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחת פעמים". מכך שלא אמרו "אינו דומה השונה פרקו פעם אחת לשונה פרקו פעמיים", משמע, כי בכוננתם להדגיש, כי השונה פרקו מאה פעמים, אינו שוכח את הדבר ששינן והרי הוא מוטבע בו, ומכאן ואילך, כל המוסיף הרי זה משובח. זהו הטעם לאמירת מאה ברכות, לשינון ולזכירת מלכותו יתברך. בדרך דומה כתב המהר"ם שיק (בסוגייתנו), כי על ידי הברכות האדם ירגיל את עצמו להודות לה' על הכל ולהבין כי הכל מאיתו יתברך.

מאה ברכות, מן התורה או מדרבנן: כאשר נבקש להתחקות על מקור תקנת מאה הברכות, נמצא כי הדעות חלוקות בנושא. לדעת הרמב"ם (ספר המצוות שורש א') מצווה זו מדרבנן. ואכן במדרש רבה (פרשת קורח) ובטור (או"ח סי' מ"ז) מובא, כי דוד המלך ע"ה תיקן לברך מאה ברכות בכל יום, לאחר שמתו מאה איש מישראל בכל יום "ולא היו יודעין על מה היו מתים עד שחקר והבין ברוח הקודש ותקן להם לישראל ק' ברכות". אולם, רבינו בחיי כותב (בספרו "כד הקמח" אות ברכה), כי נראה לו שמצווה זו נתקנה על ידי משה רבינו עליו השלום, ולאחר שנשתכחו, שב דוד המלך ותיקנם. ואכן, יש שנקטו בדעת רש"י, כי זהו חיוב מן התורה! (י"ש חמד"ח סי' מ"ז ס"ק י"ז) את דעת ה"סמכים לעד", כי תקנת מאה ברכות היא הלכה למשה מסיני, ואילו החיד"א נוקט (ב"יוסף אומץ" הובא בשד"ח שם), כי לכל הדעות מצווה זו היא מדרבנן.

מאה ברכות שאדם חייב בהן: בעל ה"תהילה לדוד" (או"ח שם ס"ק א') מבהיר, כי ניתן לצאת ידי מצוות "מאה ברכות" רק בברכות שאדם חייב בהם, אך אדם המברך כדי להוציא את חבריו ידי חובה והוא בעצמו אינו זקוק לברכה, לא יחשיב ברכה זו במניין מאה הברכות.

מאה ברכות, מיום ליום או מלילה ללילה: חשוב לציין, כי קיימת מחלוקת בין הפוסקים, אימתי מתחיל מניין מאה הברכות, מלילה ללילה (בעל העינים סי' קצ"ה, שו"ת "בצל החכמה" ח"ד סי' קנ"ה), או מבוקר לבוקר ("וירת חיים" סי' מ"ז ס"ק י'). הדעה הרווחת בין הפוסקים היא, כי יש למנות את מאה הברכות מלילה ללילה (עיי' מג"א שם ומ"ב ס"ק י"ד). אך כתב בספר "תשובות והנהגות" (ח"ב סי' קכ"ט), כי מי שחיסר ממאה הברכות מחמת תענית וכדומה, ישלימם בלילה ולכל הפחות יצא ידי חובה לדעת הסוברים שמניין מאה הברכות נמנה מבוקר לבוקר.

נשים במצוות מאה ברכות: הגר"ש ואזנר שליט"א נוקט (שו"ת "שבט הלוי" ח"ה סי' כ"א), כי נשים פטורות ממצוות מאה ברכות, וראייתו לצידו, מן ה"בית יוסף" (שם), המונה את מניין מאה הברכות שבכל יום, ובכללם ברכת הציצית וברכת התפילין, שנשים אינן מברכות אותן. אולם, בשם הגאון רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א כתבו (מובא בספר "ישיב משה" עמ' י"ט), כי נשים חייבות גם הן במצווה זו, שהרי גמרתנו מבארת, כי תכלית מצווה זו להביא יראת שמים בלב המברך, ונשים זקוקות גם הן לנטוע יראת שמים בליבן.

החתם סופר חישב מליוני זהובים: גדולי ישראל שבכל הדורות הפליגו בשבחה של מצוות "מאה ברכות". הרא"ה כתב בספרו "אורחות חיים" (דף ד'), כי המקפיד במצווה זו, זוכה על כל ברכה לשכר שווה ערך לעשרה זהובים, ורמז לדבר (במדבר ז') "כף אחת עשרה זהב", כף בגימטריה מאה. ה"חתם סופר" זצ"ל ("תורת משה" פרשת עקב) ממשיך ומחשב, כי אדם ממוצע עשוי להרוויח 18,105,000 זהובים בימי חייו. ה"אור זרוע" (הובא ב"תורת חיים" ב"ק צ"א) כותב גם הוא, כי שני הצמידים, "עשרה זהב משקלם", שנתן אליעזר עבד אברהם לרבקה אמנו, ניתנו לה כתשלום על כך שזיכתה אותו לברך את הקב"ה על חסדיו, באומרו "ברוך ה' אלוקי אברהם".

האלף לך שלמה: משעוסקים אנו בנושא זה, בלתי אפשרי להמנע מהבאת חידודו הנפלא של הגאון רבי שמואל הורוויץ זצ"ל, אחיו של בעל ההפלאה, אשר דרש את הפסוק (שיר השירים ח"ב) "האלף לך שלמה ומאתים לנוטרים את פריי", באופן הבא (הובא בשו"ת "תירוש יצחק" סי' צ"ח אות י"ד). מאחר ששכר כל ברכה שווה לעשרה זהובים, הרי ששכר כל יום הוא אלף זהובים - "האלף לך שלמה". אולם, בשבת נשאין מתפללים שמונה עשרה ברכות בתפילת העמידה, חסרות עשרים ברכות למניין מאה הברכות, וכמבואר בסוגייתנו, יש להשליםם בפירות ומגדים. שו"י של עשרים ברכות הוא מאתיים זוז, וזה שאמר הכותב "ומאתים לנוטרים", מאתיים הזוזים שיחסרו לנוטרים, לשומרי השבת - "את פריי", יושלמו על ידי אכילת פירות. ומי שאין ברשותו פירות ומגדנות להשלמת הברכות, ממשיך הפסוק ואומר (שם יב) "היושבת בגנים חברים מקשיבים

התמונות האהובות עליו לתוך הארגזים. הוא נמנה על הטיפוסים שמחליטים במהירות. מעולם לא שהה בחנות לממכר חליפות יותר מחמש דקות. היה נכנס, מודד על עצמו חליפה, מוודא כי אינה משווה לו מראה מגוחך ומשכך, מכך, כבר בבוקרו של יום, הוא ידע בביטחון איזו מתנה ירכוש לרעייתו ולו.

הוא המתין על המדרכה לבעל התנות. תדיר התפלא מדוע בעל החנויות שבעיר הולדתו, אי שם בין ציכו לסלובקיה, היו ממתנים לקהל לקוחותיהם, ואילו היום הלקוחות ממתנים לבעלי החנויות. אך הבוקר הזה הוא חיך בנדיבותו והסיר ממוחו את המחשבת הטורדנית, בעת שהעלה בדמיונו את תגובותיהם הנדהמות של ילדיו, כאשר ישמעו על המתנה. מכשיר שמיעה.

לאחר ציפיה מורטת עצבים, המוכר הופיע וזמן לא רב אחר כך, החלו הצעקות. - **"אדוני! יש לה אוזן כמו שלך! בסדר! איזה שאלות! כמה סוגי אוזניים אתה מכיר?!!"** רטינותיו הלכו וגברו, ואלמלא הזדמן למקום גבאי בית הכנסת, אינו ערב לכך שהדברים היו מתגלגלים כפי שהתגלגלו. הגבאי המנוסה הרגיע את מידוענו ותיווך בינו לבין המוכר, שחר ביאוש, כי זה לו שנים ארוכות שהוא מוכר מכשירי שמיעה, ומעולם לא "שיווק" מכשיר בלי לבדוק את האוזן שאמורה לשמש לו כמשכך, ואילו זה מתקש, כי הוא מבקש לרכוש לרעייתו מכשיר שמיעה בלא להטריחה הנה.

- **שטיא** שכמותו, התמרמר הישיש וכפר את ידי מעשה סוחר שעסקה הגונה עומדת להשטם הימנו. חושב הוא שיעלה בידו לגרום הנה את רבקה ולהצמיד לה משדרים. אינו מבין כי הפתעה אינו חפץ לרכוש לה. לנו. היא תשמע, ואני לא אצטרך לצעוק.

סופו של דבר נמנו וגמרו, כי ירכוש לה מכשיר מן הדגם הרווח בשוק, והמוכר התחייב בכתב ובעדים - הוא לא ויתר, מידוענו - להחליפו במקרה של חוסר התאמה. כך נכתב במפורש בעצמלה שהוצמד למכשיר. אך עדיין נותרה בעיה אחת: יש לכוון את עוצמת השמע של המכשיר לדרגה הרצויה. אם לא יעשו כן, הסביר הגבאי בנחת, עלולה ברכה, חלילה וחס, לאבד את שרדיו שמיעתה בשל צפצוצים חדים שינקבו את עור תופה. "לשם כך, המוכר יסביר לך כיצד לבדוק את כושר שמיעתה של רעייתך לפני שתציג בפניה את המתנה, תכוון את הכפתור כיאות".

נרגש כפי שלא היה מאז החתונה של הנכד האחרון, פתח מידוענו את דלת ביתו, הביט ברבקה שעמדה במטבח וקצצה בצל, מישש בהתלהבות של ילד את מכשיר השמיעה שנח בכיסו עטוף בסלילים נוצצים, והחל במבחן השמיעה. שבעה מטר מפרידים בינו לביתה, ציין בפנקסו.

- **"רבקה,** מה הכנת לארוחת הבוקר?" **הוא** עצם את עיניו בריכוז, ניסה להאזין לאוושה כל שהיא. אין קול ואין עונה. אפילו לא התמרמרה שאינה שומעת אותו. כלום. שקט. "לא ידעתי", הרהר בעגמומיות, "כי היא אינה שומעת מאומה אפילו ממרחק של שבעה מטרים בודדים", ותוך כדי ששירבט X ליד הספרה 7, התייצב בפתח המטבח.

ארבעה מטר. - **"רבקה,** מה הכנת לארוחת הבוקר?" **לבו** נפל בקרבו. אין קול ואין עונה. איקס. **כעת** כבר היה גם עצבני קמעא. הוא באמת רצה לדעת מה הכינה לארוחת הבוקר. **בחוסר** ברירה התקדם לעבר המקרר.

מטר ותשעים סנטימטר. - **"רבקה,** מה הכנת לארוחת הבוקר?" המילים נהדפו מפיו בזעם אפוף בחרון, והיא המשיכה לקצוץ בצל. **איקס.**

רבקה חרשת לחלוטין. מכשיר לא יעזור, אולי רמקול. עד שקנה לה מתנה, לא יזכה ליהנות ממנה. **בצעד** של ייאוש הוא נעמד ליד הכיור, ניסיון אחרון.

25 סנטימטר. - **"רבקה,** מה הכנת לארוחת הבוקר?" המילים יצאו מפיו יבשות, ללא נשמה. התאבון סר ממנו והלאה.

אך סיים את שאלתו, תלתה בו רבקה מבט לאח: "יקירי. אני מצטערת. אין מנוס. אתה זקוק למכשיר שמיעה. זו הפעם הרביעית שאני

לקולך השמיעיני", יש אפשרות לישיב בבית הכנסת ולענות אמן אחר ברכות התורה וברכות ההפטרה, וכך להשלים את מניין מאה הברכות...

דף מד/א חלזון זה גופו דומה לים ועולה אחת לשבעים שנה

חלזון התכלת - החיפוש, הפולמוס והחלזונות החדשים

בין חוטי הציצית נמנה חוט התכלת, כפי שכתב הרמב"ם (הל' ציצית פ"א הל' ב'): "ולוקחין חוט צמר שנצבע כעין הרקיע [צבע תכלת] וכורכין אותו על הענף וחוט זה הוא הנקרא תכלת". סביב צבע התכלת התעורר הפולמוס הידוע, מי הוא זה ואיזה הוא בעל החיים הראוי לשאת את התפקיד המכובד שיפיקו ממנו את צבע התכלת. סימנים רבים אין בידינו, וכל שהותירו לנו חז"ל בסוגייתנו הוא: "חלזון זהו גופו דומה לים, וברייתו דומה לדג, ועולה אחד לשבעים שנה, ובדמו צובעין תכלת, לפיכך דמיו יקריס".

לאן נעלם החילזון: האדמו"ר מראדז'ין, רבי גרשון חנוך הנין זצ"ל, מוכיח בספרו "שפוני טמוני חול", כי מצוות פתיל תכלת עדיין נהגה בימי האמוראים, וככל הנראה גם לאחר חתימת התלמוד, עד לראשית תקופת הגאונים. בידי אבותינו לא השתמרו עדויות ברורות, כיצד ומדוע פסק השימוש בצבע התכלת, והוא משער, כי בשעה שהישוב היהודי בארץ ישראל התדלדל, רוב היהודים נותקו מן הים - מקום גידולו של החילזון, וכמו כן, הגויים אשר עד לתקופה זו השתמשו בחלזון זה לצרכיהם, איתרו מקורות חילופיים לצבע שנהגו להפיק מן החלזון, וכך חברו להם תהליכים היסטוריים להעלמותו של החלזון ועמו מצוות התכלת, מאחר שאין לקיים מצווה זו כי אם בצבע תכלת המופק מחלזון זה בלבד (תוספתא מנחות פ"ט).

מאמציו של האדמו"ר מראדזין זצ"ל: לפני כמאה וששה עשר שנים החל האדמו"ר מראדזין במאמציו לאתר את החלזון המבוקש. הוא יצא לנאפולי שבאיטליה, שם היו מתקני ענק מחופים בזכוכית בעומק הים, ודרכם היה ניתן לצפות במאות דגים במקום גידולם הטבעי. לאחר חקירה ודרישה הוא איתר דג מסויים, "דיו" שמו, המכונה בימינו "דיונון", וטען כי הוא החלזון המבוקש. זאת, לאור מספר סימנים שהתקיימו בו, ביניהם, המבואר בגמרא (שבת עה"א ע"פ התוס' שם ד"ה "כי היכי"), שצבע התכלת אינו חלק ממחזור דמו של החלזון, אלא כיס מיוחד יש לו ובו סוג דם נוסף אשר ממנו מופק צבע התכלת. כמו כן, הוא מצא ב"דיו" זה סימן נוסף שכתב הרמב"ם (הל' ציצית פ"ב הל' א'), כי דמו שחור כדיו.

הרבי מראדזין זצ"ל נאלץ להתמודד עם טענות רבות שהופנו לעברו, ביניהן הסימן המובא בגמרתנו, כי החלזון אינו עולה מן הים אלא אחת לשבעים שנה. על כך השיב, כי כוונת הגמרא היא, שאחת לשבעים שנה הוא עולה ליבשה בהמוניו, ואילו בשאר השנים יש לעמול קשות כדי לשלותו מן הים, אך הדבר אפשרי. ואף ראייה הביא לדבריו מן המסופר (שבת כ"א) על נבזראדן שלאחר החורבן השאיר בארץ את צייד החלזונות.

ים התיכון נקרא גם ים המלח: השגה נוספת שהועלתה כנגד שיטתו, היא מדברי הרמב"ם (סו) הכותב: "ובים המלח הוא מצויו", ואילו חלזון זה התמקם בים התיכון. רבי גרשון חנוך העניך זצ"ל השיב על כך, כי הרמב"ם בתשובותיו (סו קנ"ד) מספר, כי עלה על ספינה בים המלח, והכל הרי יודעים שספינות אינן משייטות בים המלח. לפיכך, עלינו להסיק, כי הרמב"ם כינה את הים התיכון, "ים המלח", מאחר שגם מימיו מלוחים.

הדם התאדה בתהליך הכנתו: גם על תהליך הפקת צבע התכלת היו עוררין. תהליך זה מבוצע על ידי בישול הדם עם סממנים נוספים, וכימאים טענו, כי הוא הרתיח את התערובת עד שלא נותר מאומה מן הדם המקורי והצבע אינו אלא מן הסממנים.

מסורת בדבר החילזון: למעשה רוב גדולי ישראל מני אז ועד היום, לא הטילו תכלת זו בציציותיהם, וכפי שכתב ה"ערוך השולחן" (סי' ט' סעי' י"ב, ועיי' בספר "מעשה איש" ח"א עמ' קל"ב, התייחסותו של ה"חזון איש" זצ"ל לגידון זה), והטעם העיקרי לכך נמסר בשם ה"בית הלוי" זצ"ל, שמאחר שדג ה"דיו" לא היה נסתר מעיני חכמי הדורות ובכל זאת הם לא קבעוהו כחלזון, הרי יש בכך קבלה ומסורת כי הוא ודאי אינו החלזון, למרות הסימנים שעליו (הובא בקובץ תשובות להגרי"ש אלישיב שליט"א סי' ב').

חזקה בת אלף שנה שהתכלת נגנזה: הגאון מקוטנא כותב (שו"ת "ישועות מלכו" אר"ח סי' א'): "ודאי שאין לנו להחמיר ולחוש לצבוע חוט מדם דג ידוע, אחר שכבר הוחזק אצל ישראל זה יותר מאלף שנה שנגנז התכלת". כאשר ה"חזון איש" צ"ל נשאל מדוע אין מחמירים, הרי ספק דאורייתא לחומרא, הוא השיב כי אין זה נחשב כספק מחמת הסיבות שפורטו לעיל.

חלזונות חדשים: מעניין לציין, כי בדור שעבר, הגריי"א הרצוג זצ"ל איתר חלזון בשם "הינטינה", אשר תאם לסימני החלזון המוזכר בגמרא יותר מן ה"דיו", ואילו בשנים האחרונות נעשה זיהוי שונה בדג המכונה "ארגמון קהה קוצים" (עיי' ספר "התכלת", וספר "לולאות תכלת"). סימוכין לזיהוי מצאו העוסקים בנושא, בבורות ענק שנחשפו לאורך חופי ארץ ישראל וחופי צור, מלאים בקונכיות נקובות של חלזונות, כדי שיגירו את דמם [ראה עוד בתשובת הגריי"ש אלישיב שליט"א הני"ל].

דף מד/ב הפרים והאלים והכבשים אינם מעכבים זה את זה

טעות בתפילות המוספים

מאז שחרב בית המקדש ופסקו הקרבנות, אנו משלמים פרים בשפתינו. מנהג בני

עונה לך - הכנתי חביתת ביצים וסלט טונה..."
המתנה שבכיסו מצאה את מקומה חיש מהר
באפרכסתו.
היתה זו מתנה אמיתית עבור רבקה.

★ ★ ★

אחד מאזמוריו בני ברק, סיפּ מַעֲשֶׂה זֶה בְּהִרְצָאָה, כִּד לְהַחֲמִישׁ אֶת חֻבּוֹתָ שֶׁל הָאָדָם לְנַפְשָׁם קִבְּרֵינִי טָרָם יִזְכֶּלֶת אֶת הַקּוֹלֵר בְּאֲחָרַיִם.

הַזְבִּירִים אֲקֻטְאוֹלָאִים לְכָל מַרְבִּיד הַחַיִּים. עֵתִים, יִהְיֶה דוֹחַ מַלְפִּינוּ מִנְּעֻשׂ מִצּוּר, תִּזְךְ הַצֵּת יִימָקִים שִׂמְכֵמֵי כִּי אֵין רְאוּי לַעֲשׂוֹתָּ בְּשֶׁלֹּא זֶה מִשּׁוֹם אֵינוֹ מִסּוּגֵל לַעֲמוֹד בְּקִישֵׁי הָרִבִּים שֶׁעוֹלָיִם לְהִתְרַגֵּשׁ עֲלֵיו בְּגִין בִּיצוּעָה. לֹא פֶעַם, כֹּאשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם קִבְּרֵינִי, יִזְכֶּלֶת יִכְ הַקִּישִׁים אֵינִם אֲמִיתִיִּם וְאֵין הֵם מַשְׁמִישִׁים לֹא אֶלֶם תִּתְרַוֵּךְ בְּכֵד. אֲזִי, יִקָּלְעִלִי לִזְרוֹת אֶת עֲצֻמוֹ לִבִּי מִצּוּר.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין,
או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,
מוזמן לפגוש למערכת מאורות הדף היומי,
ואנו נפרסם זאת בע"ה בפור דב.

כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93

בברכת התורה העורך

גדף מג'ב חייב אדם לברד מאה ברכות בכל יום

פנינים

אדם לנרדן מאה ברכות בכל יום. היעביץ
שדורו בית יעקב (אחר ערבית), מיינץ
התחיל למנות מתיחילת הלילה
ומזהיר, כל מצווה זו מתיקיימת במאה ברכות
דווקא ולא פחות. לכן כתב, כי כדאי לכל אדם
להחזיק בביתו קלפי ולאחר כל ברכה שביד
להניח בה קטנית אחד עד שהיה לו מאה.
היעביץ מוסף, כי ברכות אלו כחן יפה להציל
את האדם ממאה קללות שבשמהם תורה.

דף מא/א קטינא, קטינא, סדינא בקייטא וסרבלא
בסיתוא. ציצית נשל תכלת מה תהא עליה

קטן ביום ובילה

גמרתנו מספרת שמלאך דיבר עם רב קטינא וקראו "קטינא קטינא".

מפרש רבי יוסף חיים מבגדד ב"בן יהוידע", כי במשך היום האדם נחשב "גדול", ובלילה הוא נחשב "קטן", זאת משום שמצוות רבות מתקיימות במשך היום ודווקא.

רב קטינא, שפטר את עצמו ממצוות ציצית גם ביום, כונה על ידי המלאך "קטינא קטינא", לאמר, קטן ביום וקטן בלילה ("ציצית ותכלת", קפ"ב).

דף מג/ב שעשאני ישראל
נח לו לאדם שלא נברא

נח לו לאדם שלא נברא

בברכת השחר אנו מברכים "שעשעני ישראל!"
מדוע לא נתקנה ברכה שיהיה: "שעשעני ישראל!"
לדעת ה"ח"י" (א"ח"י ס"י מ"ו), מאחר ש"יטוב לך
לאדם שלא נברא משנברא", יש לברך על דרך
השלילה, לאמר, מוטב שלא נברא, ומשנברא,
ב"ה שלא נבראו גוים - ראה בהרחבה בגיליון 183
במאמר "שעשעני ישראל במקום שעשעני גוים".
הגר"ש קלוגר הקשה על כך, מדוע, אם כן,
בברכת הנישואין מברכים "יוצר האדם"
(הגדה של פסח - מנשי ידי יוצר).

ובכן, יש המיישבים תמיחה זו, כי ברכת יוצר האדם נסובה על יצירת אדם הראשון. יצירתו ודאי טובה היתה ועליה לא נאמר כי נח לו לאדם שלא נברא משנברא, שהרי הקב"ה בעצמו העיד "והנה טוב מאד" ... (ילקוט הגרשוני).

דף מג/ב שעשני ישראל

"שעשני כהן"

מדוע הנהנים אינם מברכים בברכות השחר
 "שעשנו כהן", הקשה רבי צדוק הכהן מלובלין.
 ענה בעל ה"אמרי אמת": מגור:
 בכור ישראל נדחו משרות בבית המקדש עקב
 חטאם בחטא העגל, והלוויים והכהנים שלא
 נכשלו בחטא זה נבחרו לתחתם. נמצא שיש
 בברכה כזו משום "מתכבד בקלון חברו"...
 (ממעייני הנצח, קורח).

דף מג/ב שלא עשאני עבד

"שלא עשיתי גוי" או "גויה"?
יש אומרים שאשה תברך בלשון נקבה: "שלא

הקרבנות הקרבים בו ביום, ותפילת המוסף גדושה בפסוקי קרבנות הנאמרים במועדים שבהם יש להקריב קרבנות אלו. בדרך כלל המתפללים מסדרים את מחשבתם ומתאימים את פסוקי הקרבנות לתאריך התפילה, אך הפוסקים לא הניחו לנפשו את המתפלל שהתבלבל והחליף בין הימים והקרבנות, ולעיתים את שניהם גם יחד.

חג הסוכות, מועד לטעויות: הטעויות שכיחות יותר בתפילת המוסף של חג הסוכות, כאשר מספר הקרבנות שיש להקריב בכל יום אינו זהה, שהרי ביום הראשון של חג הסוכות הוקרבו שלשה עשר פרים, ולאחר מכן מספרם פחת והלך בכל יום, עד לשבעה פרים ביום האחרון.

אמירת "על הניסים" באמצע הקיץ: אמנם, אין חולק על כך, שאמירת פסוקי הקרבנות אינה מעכבת את התפילה, ואף אם המתפלל לא הזכירם כלל, די בכך שאמר "ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו תמידים כסדרם ומוספם כהלכתם" (וישולחן ערוך" או"ח סי' רס"ח סעי' ד'). אלא, שהשאלה המתעוררת היא, אם אמירת פסוקים שאינם ממין העניין, נחשבת כהפסק בתפילה. נידון זה לא התעורר לגבי אמירת פסוקי הקרבנות בלבד, כי אם גם לגבי אמירת "על הניסים" באמצע הקיץ, או הזכרת יעלה ויבוא בעיצומו של החודש ועוד שגיאות מסוג זה, והפוסקים נחלקו בדעתם, אם על המתפלל לחזור ולהתפלל בעטיה של התפילה השגויה שהשתרבה לתפילתו ("חיי אדם" כלל כ"ח סעי' י"ג, "משנה ברורה" סי' תפ"ח ס"ק י"ג, ט"ז סוף סי' ק"ח, שו"ת "שואל ומשיב" מהדורה רביעאה ח"ב סי' ק"ח).

מספר סוגי טעויות: בבואנו לבדוק אם טעות בפסוקי הקרבנות נחשבת כאמירת דברים שאינם במקומם, עלינו להבדיל בין שני סוגים של טעויות: טעות במספר הקרבנות, וטעות במספר הימים, ותחילה נעסוק בטעות מן הסוג הראשון, המתפצלת אף היא לשתי אפשרויות: יש שהמתפלל מפחית מן המספר הדרוש של הקרבנות, ויש שהוא מוסיף על המספר הדרוש.

חג הסוכות שונה מיתר המועדים: לדעת בעל ה"פתחי תשובה" (סי' תפ"ח סעי' ג' וסי' תרס"ג סעי' א'), לכל הדעות אין להתייחס לפסוקי מוספים שנאמרו בטעות, כאל אמירת תפילה שלא בזמנה, לבד מאשר בחג הסוכות, בו המתפלל בטעות פסוקי קרבנות שאינם משל אותו יום, נחשב כמשרבב לתפילה דברים שאינם במקומם.

שהנה, מבואר בגמרתנו, כי קרבנות המוספים אינם מעכבים זה את זה, כלומר: חסרונו של אחד הקרבנות אינו מעכב את הקרבת הקרבנות האחרים. יוצא מן הכלל הוא חג הסוכות, אשר בו הקרבנות תלויים זה בזה ובהעדרו של אחד מהם, לא ניתן להקריב את שאר המוספים (ועיי' גם סוכה ז'א). מעתה, הממעיט בשאר החגים ממספר הקרבנות הדרוש, אינו נחשב כמזכיר מאורע שלא בזמנו, שהרי גם בבית המקדש הקרבת מספר מוספים פחות מן הדרוש, אינה פוסלת את אלו שהוקרבו. אולם, העושה כן בסוכות, נחשב כמזכיר מאורע שלא בזמנו, שהרי גם בבית המקדש הפחתת מספר הקרבנות הדרוש בסוכות, פוסלת את הקרבנות שהוקרבו. ממילא, מתפלל זה תלוי ועומד במחלוקת הפוסקים, אם המשרבב לתפילתו תפילה שלא בזמנה, יחזור ויתפלל (אולם, גם זה אינו פשוט, וכפי שכתב בשו"ת "שבט הלוי" ח"ד סי' ס"ג, כי הרמב"ם לא פסק כסוגייתנו, עיי' "מנחת חינוך" מצוה ש"כ אות א', ולדבריו, גם בסוכות יצא ידי חובתו).

התייחסנו לאדם שהפחית ממספר הקרבנות שיש בהם מספר קרבנות רב מן הדרוש. השאלה במקרה זה היא עקרונית, אם הוספת פריט שאינו נדרש, משנה את מהות כל הפריטים וממילא כולם נפסלים. בשאלה זו, הנידונה במספר מקומות, דנה גם סוגייתנו הקובעת: "הא למה זה דומה, לתלמיד שאמר לו רבו הבא לי חיטים והביא לו חיטים ושעורים, שאינו מעביר על דבריו אלא כמוסיף על דבריו", היינו: ההוספה עומדת לעצמה ואינה פוגמת בשליחות אשר מולאה ככתבה וכלשונה. מכאן, היו שרצו להוכיח, כי לכל הדעות, המזכיר מניין גדול יותר של קרבנות, אינו מקלקל את תפילתו ("חבליים בנעימים" ח"ב, המאסף חלק או"ח אות י"ג).

נותרנו עם הטעות האחרונה - הטועה במניין ימי החג בלבד, וכגון, שביום השני שבו מקריבים **שנים עשר** פרים אמר, "וביום השלישי **שנים עשר** פרים". הגר"ש ואזנר שליט"א (שם) נוקט, כי אין לראותו כמי שלא הזכיר את פסוקי הקרבנות כלל, שהרי גם כהן שהקריב את הקרבנות בבית המקדש מתוך מחשבה מוטעית לגבי היום שבו הוא עומד, לא פסל את הקרבנות (ועיי' שו"ת "מנחת יצחק" ח"ח סי' מ"ט).

להלכה, פסק ה"משנה ברורה" כדעת ה"חיי אדם", כי כל טעות בשוגג אינה נחשבת כהפסק שיש לחזור ולהתפלל מחמתו.

עשאו גויה" ו"שלא עשאו שפחה", אולם בנוסחאות רבות מופיע הנוסח לאשה כלאיש. מה טעם? מפני שהחלוקה בין זכרים לנקבות אינה חלוקה רוחבית בין בישראל ובין בגוים. נתאר לעצמנו שהיו מברכים "שלא עשני כבש", כלום אשה היתה מברכת "שלא עשני כבשה", ודאי שלא, שהרי מניין לה לדעת כי אם היתה בעל חיים היתה כבשה, שמא היתה כבש... ("בארות יצחק").

דף מד/א וכל כהן שאינו עולה לדוכן

ברכת כהנים

היה אומר הגר"ז מבריסק זצ"ל:

תמוה אתמה - יהודים רבים "הופכים עולמות" להשיג ברכת צדיקים לקשייהם השונים. והנה הקב"ה "סידר" לנו ברכה, הלא היא ברכת כהנים, ואין אותם יהודים מחזירים אחר שמיעת ברכת כהנים אף שהברכה מובטחת...

הודעה חשובה

זכינו ב"ה לחלק כ - 5000 גמרות מסכת מנחות ללומדי הדף היומי במחיר מסובסד.

לצערנו אזלו הגמרות ואין אנו יכולים לספק גמרות נוספות, אי לכך אנו פונים בזאת לציבור הרחב לומדי הדף היומי ע"מ שיקדימו את הזמנותיהם למסכת חולין.

להזמנות:

יוסי הלפרין - משרדי "מאורות הדף היומי" טל. 03-6164725

לעילוי נשמת

הר"ר **יוסף דוד לנדאו** ז"ל
ב"ר יעקב שמעון ז"ל
נלב"ע כ' חשוון תשל"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י ידידיו הר"ר **אפרים ברנד**
והוג' מרת **חיה** שיחיו - גבעתיים

לעילוי נשמת

הר"ר **מאיר וסרצוג** ז"ל
ב"ר אברהם ז"ל
נלב"ע כ' חשוון תשל"ט
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **יוסף מושקוביץ** ז"ל
ב"ר צבי הרמן ז"ל נלב"ע כ"ו חשוון תשנ"ד
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו